

FØROYA SOSIAL-DEMOKRATUR

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BROÐURSKAPUR

Nr. 14

Lýsingaprisur fyri mm: 12 oyru á
1. síðu, 10 oyru á 3. og 4. síðu

Leygardagin 6. april 1946

Bladid verður bílagt á posthúsinum, og
kostar kr. 2,00 + porto um fjórðingsárið

20. árg.

Lesturin hjá okkum

Fólksins upplýsing og mentun verða oftast mett eftir, um tey duga at lesa ella skriva — um tey eru »analfabeta« ella ikki. Men hetta er ikki altíð rætt. At lesa og at skriva eru ikki mentunarlíggj mál men eitt miðul at vinna sær mentun við — andaligan upplýsing. Tað er hent og ómissiligt at vera komin eftir at lesa, kanska fleiri tungumál, men so valdast hvat ein nýtir hesi evnini til, hvat hann lesur. Góðar bókur eru bestu lagsmenn, tær skerpa vitid, og tær læra ein at kenna stórar andir, ið farnir eru hiðani frá, men í bókunum hava lagt seg sjálvand eftir, og sum tí tú og eg kunnu finna til og njóta andligt ríkidømi av. Men alt, ið kemur á prent í bókur og skriftir, er ikki til gagns fyri mannættina. Kynstrið at prenta bókur var eitt stórt kynstur og bar monnum stór framstig, men tað var eisini eitt tveggjað svørð. Tað bar út um londini bæði góðan og ringan lesnað, bók frá uppbyggjandi andum men eisini bók frá teimum, ið brutu niður. Tað er hetta kynstrið kann ein siga, ið kollvelt hevur heiminn so manga ferðina.

I okkara døgum er tað vorðið ein handilsskapur. Tey, ið fáast við at útgeva bókur og bløð, royna at ríka seg upp av tí. Størsta mongdin av tí, ið prentað verður, nýtist bara til at fylla upp tómar latur hjá menniskjanum. Ein bók, eitt bløð verður lisið, og so er tað ikki meira vert enn at tveita í eldin. Tað var spennandi ta lètuna, og so er at finna eitt annað, sum kann birta spenning næstu lètuna.

Spyrja vit eftir, hvat mest verður keypt og lisið her á landi, so er tað dansk vikublød. Summi lesa vist aldri annað. Tað verður hildið, at tey eru óskaðilig, tey eru stuttlig at hyggja at, tá ið eins arbeiði er at endað. »Litterert« eru tey vist litið verd, og um tey eru so heilt óskaðilig — fyri ungdomin ihvussu er — er ivingasamt. Tí tey láta sær til at siga frá lívinum í søgum og myndum, men hesar søgur og myndir eru ósannar og geva hinum unga eitt rangt bilæti av lívinum, sum ikki fer at hóska, tá ið hann sjálvur fer at royna lívið. Og gerst tað einasti lestur, so hevur ein fingið syndarlíggja littlan vinning av at læra at lesa, so gerst hann andliga til ein

dólg og býttling, sum ikki er frægari enn »analfabeturin«, ið einki lesur, men so heldur ikki fær sínar natúrlíggja gávur oyðilagdar av vána lestri.

Tað ræður tí nógv um hjá skúlum og uppvenjingarfólki at leggja næmingum sínum lag 4, hvat tey eiga at lesa, og hvat ríkidømi góður lestur kann veita einum. Skúlin er einki verdur, ta ið hann ikki evnar at gera næmingar sínar andliga vandrar; og vit læra lítið av sannari danskari mentun, tá ið vit bara leggja eftir donskum vikubløðum og stuttleikabókum.

BORGE KIELBERG:

FÆRØ FOLK

I STOM OG SOL PAA FJELD OG HAV

GYLDENDAL

Máðurin, sum skriva hevur hesa bókina, hevur verið prestur á Viðareidi í fimm ár. Hann hevur so stutt havt dynnar vendandi móti tí beiska Norðhavinum. Men hann hevur ikki stongt sína huld hvørki í góðum ella ringum veðri og kann tí geva eina frásøgn, sum stendur fram um meginpartin av tí, ið útlendskir menn, konnigir og ókunnigir, hava sagt okkum um Føroyar. Hann hevur verið við monnum bæði á sjógv og landi, í fuglabjergum, við snari, til útróðrar, í grind o. s. v., og hevur hann dugað væl at geva øllum ans, so tað kenst, sum tað er fullkønur maður, ið sigur frá. Tað er heldur eingin livleys frágreiðing um tær ymisku vinnurnar; men alt vitnar um eina samlivan og eftirhyggjan, ið gevur liv í smátt og sum ofta kann tykjast litisvert.

Máðurin hevur eisini havt opið eyga og sinni fyri natúrvakurleikanum har uppi í Norðuroyggjunum, og tað eru petti, har høvundurin dugir skaldslíggja at málbera seg og geva lesaranum myndir av tí føroyska landslagnum bæði í ódn og logn.

Tað, ið mest kemur fram, er hansara kærlíki til land og fólk. Vit kunnu halda, at ovsmikið er avgjert, her eru meira brek at frálýsa; men ein ber yvir við tí — prestsins viðkensla við fólkinum, tá ið tað situr við ótta fyri teimum, ið burtur eru, á havinum og í bjergunum, ella tá ið hann fer við sorgarboðum til teirra, kemur so satt og vælmeinandi fram, at

Útróður

Útróðurin í Føroyum fyrr var meiri enn eitt týðningarmikið lið í vinnulívinum. Hann var ein uppvenjandi grein, ið merkti bæði fólksins kroppslíggja og andalíggja liv. Hann vandi menn at vera snarar bæði í hugsan og verki. Útróðramáðurin mátti hava skil at finna fiskileiðir og duga at kanna streymlikindini, um hann skuldi koma aftur í øllum góðum til lands. Sonurin gekk í skúla hjá pápanum, teir ungu hjá teimum gomlu, ið lærdu teir at kenna streymin um oyggjarnar — hesin streymur, sum tyktist eins og ein ófatilgur mældur fyri tí ókunniga, men skilst sundur í greiðar gøtur, eins og lógu varðar á vegnum, av honum ið kunnleikan hevur nomið. Eisini miðini, hetta ótal av ósjónligum blettum úti í havinum eins og gróðrarstæði í eini oyðumærk, har fiskurin heldur til, og sum ikki finnst, uttan maður kennir ýtini á landi og dugir at nýta tey.

Alt hetta, streymurin, veðurlagið, miðini, gjørdust sannur vitenskapur, og hann var høgt í mæti, ið dugdi henda vitenskap til fullnar. Hetta var kanska eitt, ið gjørdi, at Føroyingurin var hildin at vera intelligenter og væl at sær komin andliga. Vinnulív hansara kravdi hugsan og lærdóm og evnini at vera snarur og ráðaklókur, eisini tolin og áhildin.

Tað var ikki sum bóndin í øðrum londum, ið stóð á einum slættum lendi og gróv ella stýrði plógvi við hesti frammanfyri. Tað var meira fantasileyst, deyðligt starv og einki tilíkt, sum fer fram í bjergum og á streymasjógv, har fiskurin stendur

íggjøgnum alla bókina kenst hesin hjartalíggja dómur.

Guðslívið og guðsótin, sum hann sigur frá kemur til sjóndar í Føroyingsins lívi og virki, hoyra tíverri kanska mest einum farnum slektaliði til; men her hevur hann í arbeiði sínum sum prestur dugað at verið varislíggur og roynt at hildið tað viðlíka, hóast hann eisini hevur dugað at sæð, at henda tíðin var ein broytingartíð, sum týndi nógv av teirri vøkrum gomlu mentanini, og sum meir og meira tók stæðið undir seg og ikki tóktist at kunna forða.

Tað kann verða uppafturtíkið, at hetta er ein dæmliðg bók og verd at lesa.

í eygum, og veiðan er treytað av so nógvum samandragandi tættum, ið ein verður noyddur at leggja sær í geyma og geva frá sær til seinri slektir.

Útróðurin og tann uppaling og siðmenning, ið stóðust av honum, eru ikki tað sama í dag. Maskinføri broyttu so nógv. Tey kundu vinna bæði streym og vind, og so nýtist ikki so stórum kunnleiki sum fyrr, tá ið árar og segl vórðu brúkt. Men útróðurin ella heima-fiskiskapurin, sum henda vinna eisini verður rópað, eigur at hava tann heiðursress í vinnulívi okkara, sum hann frá forðum hevur havt, tí hann kann vera, sum nevnt, ein so uppalandi grein í fólkinum. Eins og fyrr kann hann venja teir ungu, sum fara skulu til havfiskiskapin og gera teir fullbúnar at fara millum manna. Tað var úr hesum uppalingarstæði, menninir komu, ið brutu slóð fyri havfiskiskapinum, og har sýndu treysti og dugileika.

Fiskiskapurin í heimasjónum bindur eisini fólkið at landinum. Tað er sum hesir menninir, ið sigla við trolarum og stórum veiðuskippum, fiska undir fremmindum londum og litið kasta út á kendum leiðum, gerast so fjarir og útlendskir — tað er meira heima-kunnugt, tá ið tú sær útróðrabátarnar koma ladnar aftur at landi, og menn skipa veiðuna upp á heimstaðnum.

Tó eigur at verða sagt, at hesin fiskiskapurin eigur at verða broyttur og bøttur um á so mongum plássum. Føri mugu gerast størri fyrst og fremst. Hesir smáu maskinbátarnir, siggja menn, duga ikki. Maskinbáturin er eitt vandafar, og kann lítið leggjast til við honum. Nú langlinan tekst í brúk gerst hann beinanvegin skaðilíggur. Vit mugu fáa stórar bátar, sum fara kunnu langt út á grunnini, og sum liggja kunnu úti í fleiri dagar. Brimplássini mugu eisini fáa lut í stórum útróðraførum, so kunnu tey hava akkerspláss í kyrrplássum, og menninir koma til teirra.

Men stórir 15 og 20 tons bátar kosta hóp av pengum, og menn eru valla færir uttan hjálp at fáa hendur á teir. Her má pengastuðul til, og landið, hitt almenna, hevur fyrstu ábyrgd at ganga undan og styðjað slíkar fyrtekur. Tað loysir seg. Hetta er besti máttin at sleppa undan arbeidsløysinum. Produktívt